

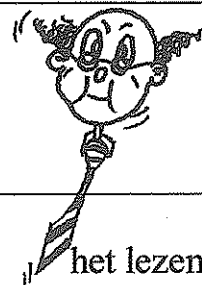
Hoofdstuk 6

**In-plaats-van-woorden
of verwijs-woorden**

Les 1

In-plaats-van-woorden of verwijs-woorden.

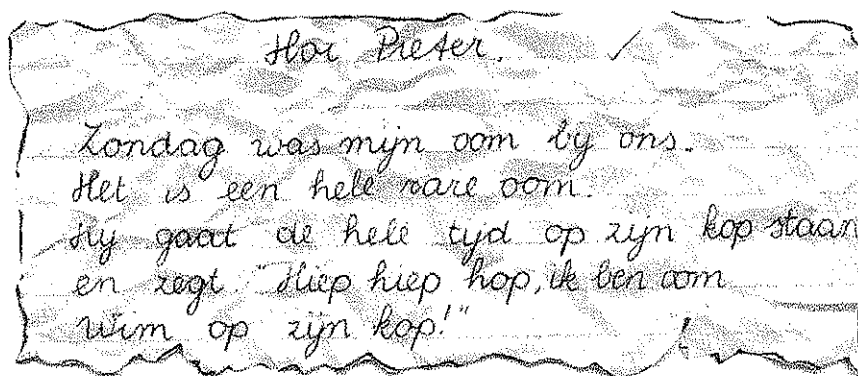
We hebben tot nu toe geleerd wat je moet doen, voor het lezen van een tekst. Ook hebben we gezien wat je kunt doen als je een moeilijk woord tegenkomt. In dit hoofdstuk gaat het ook over woorden, die soms moeilijk te begrijpen zijn. Alleen kun je deze woorden niet opzoeken in het woordenboek. Kijk eens naar de meester.

De klas is vandaag een beetje onrustig. De meester krijgt ze maar niet stil. Hij is blij als het half vier is. De meester loopt na schooltijd nog even door de klas om alle stoelen weer recht te zetten. Dan ziet hij een stukje papier op de grond liggen:

De meester schrikt er wel een beetje van: Zou Marc vinden dat hij gek is? En de meester vond Marc altijd zo aardig!

Dan ziet hij onder de stoel van Pieter nog een stukje papier liggen:

De meester moet nu hard lachen.

Marc bedoelde met "Hij is echt gek!" niet de meester maar iemand anders.

Weet jij wie Marc met hij bedoelde?

1. Hij staat in plaats van

*We noemen zulke woorden **IN-PLAATS-VAN-woorden** of **VERWIJS-woorden**.
Het zijn vaak korte woordjes (bijvoorbeeld 'hij' of 'het').
Deze woordjes staan in plaats van een ander woord.*

Kun jij in de volgende zinnen de in-plaats-van-woorden onderstrepen?

In de eerste twee stukjes is het voorgedaan.

De man heeft benzine getankt.

Hij moet nog betalen.

Morgen komt Janneke bij ons spelen.

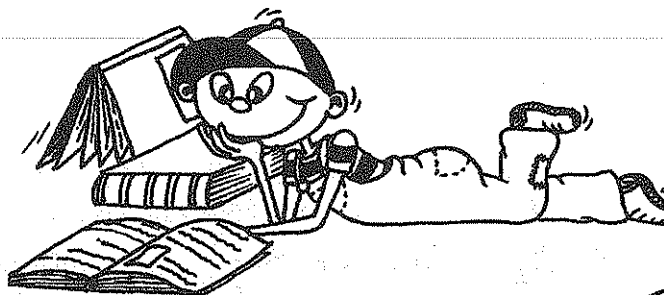
Zij weet altijd wel iets leuks te verzinnen.

Twee vrouwen staan te kletsen in de gang van de school.

Zij staan iedereen in de weg.

Jan ligt languit op de grond een boek te lezen.

Hij vindt het erg grappig.

Morgen komt er een mevrouw in de klas kijken.

Zij komt kijken of de juffrouw goed les kan geven.

Vaak zijn in-plaats-van-woorden 'hij' of 'zij'.

Maar het kunnen ook andere woorden zijn.

Kijk maar naar de volgende stukjes.

In de laatste twee stukjes is nog niks onderstreept.

Daar moet jij de in-plaats-van-woorden onderstrepen.

Daan deed heel ruw met het computer-spelletje van Niek.
Toen ging het kapot.

Aan de kapstok hangen heel veel jassen.
Die zijn van de kinderen in de klas.

Chris en Bart moeten buiten spelen van hun moeder.
Dat vinden ze helemaal niet leuk.

Daar komt vader al met het winkelwagentje.
Het zit helemaal volgepropt.

De vlag hangt uit voor de koningin.
Die van ons hangt verkeerd om.

2. Welke in-plaats-van-woorden of verwijs-woorden ben je nog meer tegen gekomen?

.....

Zoals je ziet zijn er verschillende woorden die in-plaats-van-woorden kunnen zijn.
Dit zijn nog lang niet alle soorten in-plaats-van-woorden.
Het zijn er in totaal heel veel.
In de volgende lessen zul je er wel meer tegenkomen.

Les 2

Het staat in plaats van een ander woord.

Als een schrijver geen in-plaats-van-woorden gebruikt, wordt een tekst heel saai. Lees de volgende teksten maar eens. Het zijn twee dezelfde tekstjes. In het eerste tekstje zijn geen in-plaats-van-woorden gebruikt in het tweede tekstje wel. Welk tekstje is leuker om te lezen?

Naar de markt

Ik ben met mijn moeder en mijn zus naar de markt geweest. Mijn moeder, mijn zus en ik hebben eerst gekeken naar nieuwe sokken voor mij. Maar mijn moeder, mijn zus en ik konden geen leuke vinden. Toen gingen mijn moeder, mijn zus en ik op zoek naar een leuk stofje voor nieuwe gordijnen. Mijn zus heeft namelijk een nieuwe slaapkamer gekregen. Mijn moeder, mijn zus en ik zagen alle drie tegelijk een stof die we erg mooi vonden. "Die moet je nemen," riepen mijn moeder, mijn zus en ik in koor. De marktkoopman lachte er om. En mijn moeder, mijn zus en ik natuurlijk ook. Zo wisten mijn moeder, mijn zus en ik snel welke stof het moest worden.

Naar de markt

Ik ben met mijn moeder en mijn zus naar de markt geweest. We hebben eerst gekeken naar nieuwe sokken voor mij. Maar we konden geen leuke vinden. Toen gingen wij op zoek naar een leuk stofje voor nieuwe gordijnen. Mijn zus heeft namelijk een nieuwe slaapkamer gekregen. We zagen alle drie tegelijk een stof die we erg mooi vonden. "Die moet je nemen", riepen wij in koor. De marktkoopman lachte er om. En wij natuurlijk ook. Zo wisten we snel welke stof het moest worden.

Soms is een tekst moeilijk te begrijpen doordat er veel in-plaats-van-woorden in staan. Je moet dan gaan zoeken voor welk woord het in de plaats komt. Een in-plaats-van-woord staat altijd in plaats van iets dat al eerder in de tekst is genoemd. Om erachter te komen wat het in-plaats-van-woord betekent, moet je dus terug lezen. Vaak staat in de regel ervoor al het antwoord.

Kijk maar eens naar de volgende twee zinnen:

Tijgers zijn eigenlijk wilde katten.
↑
(Ze) kunnen heel gevaarlijk zijn.

Weet jij wie met **ze** bedoeld worden?

Kijk maar in de regel erboven. Daar staat: Tijgers.

Om te kijken of het klopt moet je het woord invullen.

Je krijgt dan:

Tijgers kunnen heel gevaarlijk zijn.

En dat klopt.

Met de volgende zinnen doen we het nog één keer voor. Daarna moet je zelf uitzoeken, waar het in-plaats-van-woord voor in de plaats staat.

Mammoeten zijn een soort grote olifanten.

Zij zijn al lang geleden uitgestorven.

Zij = Mammoeten.

Klopt het?

Mammoeten zijn al lang geleden uitgestorven.

Ja, dat klopt.

De meester moet een toespraak houden.
Hij is heel zenuwachtig.

1. Hij =

Klopt het?

..... is heel zenuwachtig.

Alle ouders zijn al in de zaal.
Zij zijn allemaal heel erg druk.

2. Zij =

Klopt het?

..... zijn allemaal heel erg druk.

De meester begint met praten,
tot plotseling één van de moeders opstaat.
Zij vraagt: "Wanneer krijgen onze kinderen hun rapport?"

3. Zij =

Klopt het?

..... vraagt: "Wanneer krijgen onze kinderen hun rapport?"

Probeer het nu eens met langere teksten:

Drinken voor Bertil

Marilise zit lekker te spelen naast de box. In de box ligt Bertil. Hij heeft het niet zo naar zijn zin en begint te huilen. "Wat zielig..." denkt Marilise. "Hij heeft honger!" Ze kijkt om zich heen. Is mama niet in de buurt? Nee, die is boven. Maar Bertil moet toch drinken als hij honger heeft? Ze gaat naar de koelkast. Gelukkig staat daar een flesje met melk in. Snel gaat Marilise naar de box. Maar wat denk je? Bertil slaapt! Hij had helemaal geen honger, hij was gewoon moe. "Pfff," denkt Marilise. "Doe ik daar al die moeite voor?" en ze zet de fles weer in de koelkast.

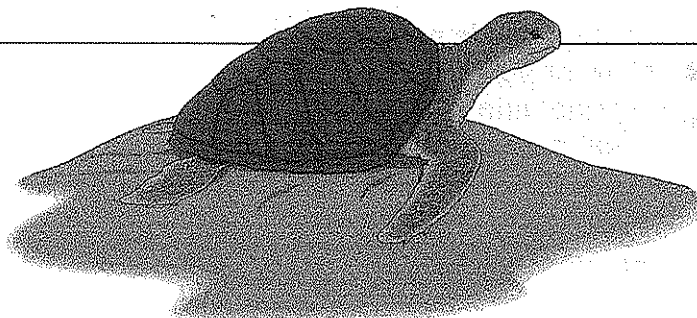
4. Wie is hij in regel 1?

.....

5. Wie is ze in regel 6?

.....

Het schildpaddenschild

De schildpad is een bijzonder dier. Hij zit namelijk in een soort doosje. Dat noemen we een schild. Het is gemaakt van bot. Daardoor groeit het schild gewoon met de schildpad mee. Bij kevers is dat anders. Hun schild groeit niet mee. Maar dat is ook niet van bot. Zij moeten vervellen.

De schildpad heeft dus een doosje van bot om zich heen. Hij kan er in wegkruipen als er gevaar dreigt. Maar voor vogels is hij niet veilig. Die nemen hem gewoon mee de lucht in en laten hem vallen. Dan gaat het schild kapot en hebben de vogels een lekker hapje!

6. Wie is hij in regel 1?

.....

7. Wie zijn hun in regel 3?

.....

8. Wie is die in regel 6?

.....

Dromen

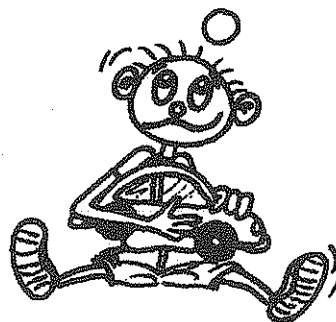
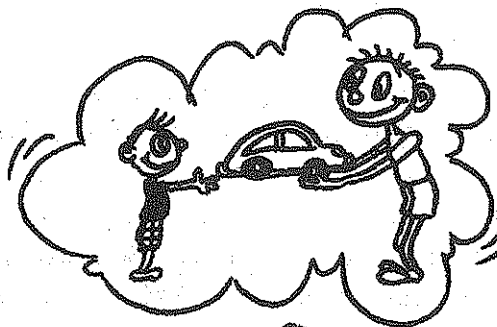
In mijn dromen
ben ik een sterke held
die overal kan komen
met grote bergen geld.

Ik help dan arme mensen.
En geef ze kleren van goud.
En alles wat ze wensen.
Tot ik niets meer over houd.

En ik zou stelen van de rijken.
Als een soort van Robin Hood.
Iedereen zal komen kijken.
Hoe je eerlijk delen moet.

Maar dromen zijn bedrog.
Want mijn spaarpot, die is leeg.
Alleen mijn speelgoed heb ik nog.
Alles wat ik kocht en wat ik kreeg.

En alles weggeven is natuurlijk fijn.
Maar dat wil er niet van komen.
Laat een ander dan de held maar zijn.
Ik blijf er wel gewoon van dromen.

9. Wie is die in regel 3?

.....

10. Wie is ze in regel 6?

.....

Les 3

Veel in-plaats-van-woorden.

Er zijn veel verschillende in-plaats-van-woorden. Vaak staat het woordje in plaats van een persoon (bijvoorbeeld hij staat in plaats van de meester).

*Maar een in-plaats-van-woord kan ook in plaats van iets anders staan.
Soms staat een in-plaats-van-woord niet voor maar één woord.
Het woordje staat dan in plaats van een stukje van de zin of voor een hele zin.*

Kijk maar naar de volgende twee zinnen:

Morgen is er een groot feest in de straat.
Daar heb ik heel veel zin in.

Daar is een in-plaats-van-woord. Dit woord staat in plaats van "een groot feest in de straat".

Weet jij wat in de volgende zinnen de in-plaats-van-woorden betekenen?
Vergeet niet je antwoord te controleren.

Daan en Nico willen met de computer spelen.
Vader vindt dat niet goed.

1. Wat betekent dat?

.....

Liesje houdt heel erg van snoepen.
Dat kun je wel zien.

2. Wat betekent dat?

.....

Als een rups groot is, maakt ze een cocon om zich heen.
Je kunt de rups dan niet meer zien.

3. Wat betekent ze?

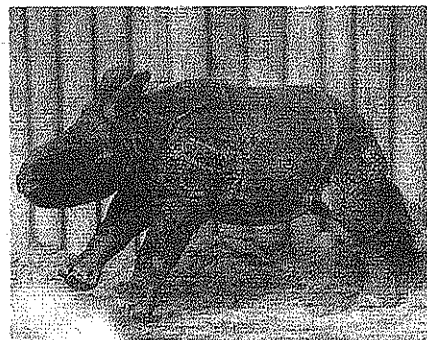
4. Wat betekent dan?

Uilen kunnen hun ogen niet bewegen.
Om rond te kijken moeten ze hun hele kop omdraaien.
Zo kunnen ze alles toch goed zien.

5. Wat betekent zo?

6. Wat betekent ze?

Pantser-neushoorns zijn de grootste neushoorns op de wereld.
Ze leven in India en Nepal.

7. Wat betekent ze?

Nederland is plat en laag.
Daaraan dankt Nederland zijn naam.
'Neder' betekent namelijk 'laag'.
Dus Nederland is eigenlijk 'Laag'-land

8. Wat betekent daaraan?

.....

*Als je in de regel ervoor niet kunt vinden wat het woord betekent,
moet je nog iets verder terug zoeken.*

Kun jij bij de volgende teksten zeggen wat de in-plaats-van-woorden betekenen?

Zonsverduistering

Tijdens een zonsverduistering wordt het midden op de dag helemaal donker. De maan schuift dan tussen de aarde en de zon. Het lijkt alsof het nacht wordt. Dat is voor de mensen vreemd, maar ook de dieren raken in de war. Nachtdieren worden wakker. Ze willen op zoek gaan naar eten. Maar voor ze goed en wel opgestaan zijn, is de zonsverduistering al weer voorbij. Want die duurt maar een paar minuten. Mensen genieten er van om een zonsverduistering te zien. Dat is ook een prachtig gezicht. Maar je mag niet zomaar tegen de zon in kijken. Dan kun je namelijk blind worden.

9. Wat is dat in regel 2?

.....

10. Wat is ze in regel 3?

.....

11. Wat is die in regel 5?

.....

12. Wat is dan in regel 7?

.....

De bruinvis van Ameland.

(Foto: het Nederlands Dagblad, zaterdag 10 juli, 1999)

Deze bruinvis spoelde vorig jaar aan op het strand van Ameland. Hij was toen heel erg ziek. Hij is toen naar het dolfinarium in Harderwijk gebracht. Daar hebben ze hem weer beter gemaakt. Nu mag de bruinvis weer terug naar de zee. Want in de zee hoort de bruinvis thuis!

13. Wie is hij in regel 2?

.....

14. Wat betekent daar in regel 3?

.....

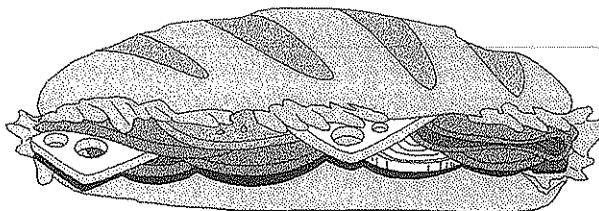
Brood, daar zit wat in!

Bijna iedereen eet elke dag brood. Het is gezond en lekker. Bovendien is het er in heel veel verschillende soorten en maten.

Brood wordt gemaakt door de bakker. Hij

bakt 's nachts de bolletjes, croissantjes, wit en bruin brood en brengt het 's morgens vroeg bij de winkels. Dan kunnen wij het komen kopen.

Het is dus nog een heel gedoe voor jij een snee brood op je bord hebt liggen!

15. Wat is het in regel 1?

.....

16. Wat is hij in regel 4?

.....

17. Wat is het in regel 5?

.....

Les 4

Synoniemen.

We hebben in dit hoofdstuk geleerd wat verwijfs-woorden of in-plaats-van-woorden zijn. Door het gebruik van in-plaats-van-woorden hoeft een woord niet steeds herhaald te worden. Zo wordt een tekst niet zo saai. Om niet steeds een woord te herhalen gebruikt een schrijver ook wel synoniemen. Dat zijn woorden die precies hetzelfde betekenen.

Kijk maar eens naar het volgende tekstje:

Opa en oma wonen in het bejaardenhuis.
Ze hebben daar heel veel te doen.
Het is er altijd gezellig.
Mijn grootouders hebben het er heel erg naar hun zin.

Grootouders betekent hetzelfde als **opa en oma**.

In dit tekstje wordt dus niet steeds opa en oma herhaald, maar gebruikt de schrijver ook wel eens een synoniem, namelijk: grootouders.

Lees de volgende teksten:

Weet jij wat de in-plaats-van-woorden en de synoniemen betekenen?

Parkieten in de gevangenis?

In een gevangenis in Afrika wonen een heleboel parkieten. De vogels hebben daar een goed leven. Ze krijgen genoeg te eten en als ze ziek zijn komt de dierenarts naar ze kijken. Die parkieten zijn daar met een speciale bedoeling. De leiding van de gevangenis denkt dat het goed is voor de gevangenen. Doordat ze met vogels omgaan, worden ze misschien minder gewelddadig. Als ze na de straf weer vrij zijn, wennen ze dan makkelijker aan de gewone wereld. De gevangenen vinden het wel leuk. Zo hebben ze tenminste een beetje gezelschap.

1. Wat wordt bedoeld met vogels in regel 1?

.....

2. Wat betekent daar in regel 3?

.....

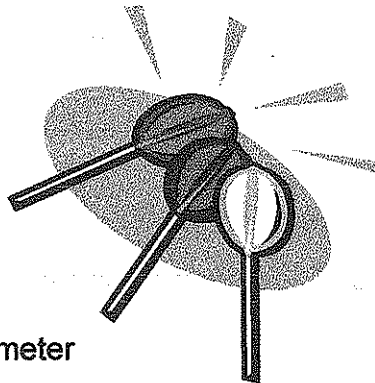
3. Wat is ze in regel 5?

.....

Zelf lolly's maken.

Dit heb je nodig:

- een pan met een dikke bodem
- een bakplaat
- boter
- 300 gram kristalsuiker
- 1/2 deciliter limonadesiroop
- 20 dunne vliegerstokjes van ± 8 centimeter

- 1 Vet het bakblik in met een dikke laag boter en leg de stokjes er verspreid op. Breng de suiker en de siroop op flink vuur aan de kook en laat het op matig tot zacht vuur vijf tot zes minuten doorkoken. Roer de hele tijd goed door met een houten lepel.
- 5 Haal de pan van het vuur en laat de stroop een beetje afkoelen tot hij taai is. Leg dan met een eetlepel telkens een schepje stroop op een stokje. Laat de lolly's helemaal koud worden. En nu smullen maar van je zelf gemaakte snoep!

(A. Engel, 2000)

4. Wat wordt bedoeld met hij in regel 5?

.....

5. Wat wordt bedoeld met snoep in regel 8?

.....

Lees het stripje en beantwoord daarna de vraag:

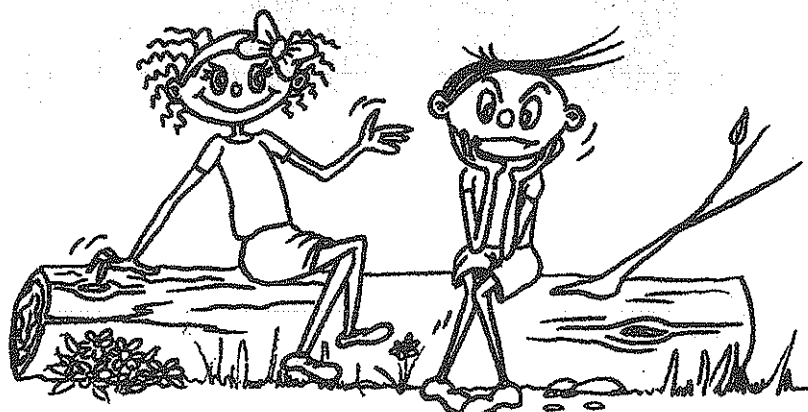
(Uit het: Nederlands Dagblad, zaterdag 22 januari 2000)

6. Wat is het in het tweede plaatje?

.....

Hieronder staat een tekst. Beantwoord voor het lezen de 5 vragen die bij het plaatje van de meester horen. De antwoorden hoef je niet op te schrijven.

Na het lezen moet je de vragen over de in-plaats-van-woorden beantwoorden.

De hut

Jeroen en Lindy gaan op een woensdagmiddag weer terug naar hun hut. Ze zijn er al een poos niet meer geweest.

Zonder te praten fietsen ze naast elkaar. Het is stil in het bos. Je hoort er alleen het ruisen van de bomen. En hier en daar zingt een vogeltje een vrolijk lied. Lindy kijkt om zich heen. "Kijk, we zijn al bijna bij de hut."

Lindy en Jeroen gooien hun fietsen in het gras. Dan lopen ze naar de hut. Tegelijk staan ze stil. "Wat is hier gebeurd?" fluistert Lindy. "Ik denk dat onze hut ingestort is...." Jeroen kijkt Lindy verdrietig aan. "En we hadden hem nog wel zo stevig gebouwd..." zegt Lindy. "Niet stevig genoeg, dus." mompelt Jeroen. "Nou ja dan maken we er toch nog een?" zegt Lindy. Maar leuk vind ze het niet.

Samen gaan ze op een omgevallen boom bij de visvijver zitten. Jeroen leunt met zijn hoofd op zijn handen. "Bah! Dit had ik niet verwacht!" moppert hij. "Nee, ik ook niet. Maar we beginnen gewoon opnieuw en we maken de hut nog mooier dan de vorige. Goed?" "Ja, best. Maar vandaag doe ik niks meer!" zegt Jeroen en hij blijft boos voor zich uitstaren.

7. Wat is er in regel 1?

.....

8. Wat is hem in regel 8?

.....

9. Wie zijn we in regel 9?

.....

Les 5

Nog eens oefenen.

Hieronder staan nog een paar teksten. Voor deze teksten staat het plaatje van de meester. Je moet jezelf de vijf vragen daarbij stellen. De antwoorden hoef je niet op te schrijven. Na de teksten staan ook een paar vragen. De antwoorden daarvan moet je wel opschrijven.

Den Haag

- 1 In Den Haag is van alles te zien.
De regering zetelt in deze stad.
Er zijn regeringsgebouwen waarin de regering vergadert.
De ministers en de kamerleden komen naar Den Haag om te vergaderen.
- 5 Zij bespreken in de regeringsgebouwen van alles.

Den Haag wordt ook wel eens de internationale stad genoemd.
Dat komt omdat er verschillende ambassades in Den Haag staan.
In de ambassades wonen buitenlanders die door de regering van hun land naar Nederland zijn uitgezonden.

- 10 Een ambassadeur helpt zijn landgenoten in Nederland, als die hulp nodig hebben.
Als Nederlanders in het buitenland zijn en hulp nodig hebben,
kunnen ze in dat land naar de Nederlandse ambassade gaan om hulp te vragen.

1. Bij welke alinea past de volgende zin:
"In Den Haag zit onze regering."

Deze zin past bij alinea

2. Wie is zij in regel 5?

3. Wie is ze in regel 12?

4. Wat zijn ambassades (regel 7)?

Katten

De kat is een heel geliefd huisdier. Je komt hem overal ter wereld tegen. Vroeger werd hij in Egypte zelfs als god vereerd. Daar zijn dan ook veel tekeningen en beelden van katten gevonden.

De kat is wel een huisdier, maar geen huismus. Hij trekt er graag op uit. Dan gaat hij op jacht naar vogels en muizen. Want al hoeft een huiskat niet zelf voor zijn eten te zorgen, hij vindt het heerlijk om te jagen. Dat is gedrag dat bij elke kat hoort. Een kat weet dat hij hoort te jagen, ook al heeft hij dat nooit geleerd. Hij volgt gewoon zijn instinct.

Een vrouwtjeskat noemen we een poes. De jonkies die ze krijgt heten kittens. Als de kittens geboren worden zijn ze hulpeloos. Ze hebben hun oogjes de eerste tien dagen dicht. Ze drinken melk bij hun moeder. Pas na acht weken wennen ze aan ander voedsel.

Kittens spelen graag met elkaar. Ze kunnen uren achter hun eigen staart aan rennen. Ze springen of vechten graag met elkaar. Dat stoeien is een goede oefening voor later. Zo leren ze om voor zichzelf te zorgen.

5. Bij welke alinea past de volgende zin:
"Katten vinden het heerlijk om te jagen."

Deze zin past bij alinea

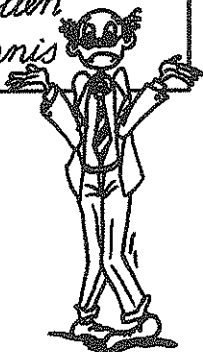
6. Wat wordt bedoeld met daar in regel 2?

.....

7. Wat wordt bedoeld met dan in regel 5?

.....

soort tekst
waarom en hoe
voorspellen
voorkennis

Pannenkoeken bakken

Het is een regenachtige middag. Jeroen zit boos voor zich uit te kijken. Hij had met Lindy afgesproken om het bos in te gaan, maar hij mag niet. Hij heeft nog niets gehoord van Lindy. Dan gaat de telefoon. "Hoi, met mij!" roept de stem van Lindy aan de andere kant van de lijn. "Heb je zin om vanmiddag pannenkoeken te bakken? Er is namelijk niemand thuis. Dan kunnen we mijn moeder verrassen!" roept Lindy vrolijk. Jeroens gezicht klaart op. "Ik kom eraan!" zegt hij.

Even laten zijn ze druk aan het werk. Lindy doet als eerste meel in een beslagkom en Jeroen doet als tweede de eieren erin. Eén van de eieren valt op de grond. "Geeft niks" zegt Lindy, "We hebben eieren genoeg!" Jeroen mixt de melk, het meel en de eieren door elkaar, met de mixer. Overal vliegen spetters heen. Jeroen en Lindy zitten onder het beslag. De muren en de keukenkastjes ook, maar Lindy en Jeroen merken het niet eens. Dan gaan ze bakken. De eerste drie pannenkoeken branden aan en het stinkt in huis omdat ze de afzuigkap niet aangezet hebben. "We moeten nog een beetje oefenen, maar we geven niet op!" zegt Lindy moedig.

Als de vierde pannenkoek de pan uit komt, vliegt de keukendeur open. Daar staat de moeder van Lindy. "Wat...??" stamelt ze en kijkt met open mond naar Lindy en Jeroen. "Hoi mam! We wilden je verrassen met een stapel pannenkoeken. Dan hoefde jij niet te koken. Je bent net te vroeg. Waarom staat je mond open?" zegt Lindy.

"Nou, ik ben zéér verrast. Ik ben gewoon sprakeloos. Maar ik moet zeggen, dit hadden jullie écht niet hoeven doen..." zucht Lindy's moeder.

8. Wie wordt bedoeld met mij in de eerste alinea (regel 3)?

9. Wie wordt bedoeld met je (in regel 4 van de derde alinea)?

Stilte a.u.b.

Ik heb er een hekel aan dat je steeds vaker muziek door de telefoon hoort. Waar je ook heen belt, overal hoor je muziek. Vooral als je moet wachten. Dan zetten ze zomaar een bandje op. Meestal is het mijn smaak niet of het kraakt en ruist. Vreselijk vind ik dat! Vanmorgen was het weer zo ver. Ik belde naar een winkel. "Even geduld..." klonk het aan de andere kant van de lijn. En ja hoor. Weer muziek. Ik baal daar van. Kunnen mensen tegenwoordig niet meer naar de stilte luisteren?

10. Wat wordt er bedoeld met dan (in regel 2)?

.....

11. Wat wordt er bedoeld met daar (in regel 6)?

.....

